18. YÜZYILIN İKİNCİ YARISI OSMANLI-RUS SAVAŞLARINDA KARADENİZ LİMAN KENTİ SAMSUN

Osman KÖSE [*]

Giriş

Samsun, tarihin her döneminde Karadeniz ticaretinde rol oynayan bir liman şehridir. Şehir 1185 yılında II. Kılıç Aslan döneminde Türklerin eline geçti. Anadolu'nun Türklerin eline geçmesi ile beraber Samsun, liman kenti olması ve iç bölgelerle irtibatı sağlaması özellikleriyle önem kazandı. Bölge, nüfus ve ticari faaliyetler yönünden şenlenmeye başladı. XIII. Yüzyılda Samsun'da darphane olduğu dahi bilinmektedir. Bu dönemlerde ve hatta İstanbul'un fethine kadar, Samsun'daki ticari ve sosyal canlılığa, Cenevizlerin kattığı ticari hareketliliğin de ayrı bir önemi vardır.

Şehir, Osmanlı yönetimine geçince benzer canlılığını sürdürdü. 16. yüzyıla kadar Basra-Diyarbakır ve Amasya hattını takip eden ticaret yolu Samsun ve Sinop'a uzanmaktaydı. Osmanlı iç denizi olan Karadeniz'de Trabzon ve Sinop ile ticari ve stratejik yönlerden öne çıkan Samsun şehri, ticari malların İstanbul veya Karadeniz'in kuzey taraflarına yönlendirildiği bir merkez konumuna sahip oldu[1]. Fakat, Sinop ve Trabzon ile kıyaslandığında, gerek nüfus ve gerekse ticari yönden bu şehirler kadar parlak bir yapıya sahip değildi.

Samsun, 15. ve 16. yüzyıldan itibaren sönükleşmeye başladı. Ticari faaliyetler azaldı ve nüfus gerileme sürecine girdi. Bunun sebebi Osmanlıların şehre gereken önemi vermemelerinden değil, Karadeniz'in Osmanlı iç denizi konumuna girmesiyle uluslararası ticaretin Akdeniz'e kaymasıdır. Artık bu tarihlerden itibaren Samsun gibi diğer Karadeniz limanları da uluslararası transit ticaret noktaları olma özelliğini kaybederek, yalnızca bölgesel iç ticaretin yapıldığı ve bu ulaşımı sağlayan yerleşim birimleri olarak ortaya çıktılar[2]. Mesela 17. yüzyılın önemli sanayi ve ticaret

[*] Yrd. Doç. Dr., Balıkesir Üniv. Fen-Edebiyat Fak., Tarih Bölümü Öğretim Üyesi.

[1] Mehmet Ali Ünal, "XVI. Ve XVII Yüzyıllarda Karadeniz-Basra Körfezi Ticareti", *Birinci Tarih Boyunca Karadeniz Kongresi Bildirileri (13-17 Ekim 1986)*, Samsun 1988, s. 472.473.

[2] Bayram Kodaman, "XVIII. Yüzyıl Sonunda Samsun Gümrüğü", *İkinci Uluslararası Tarih Boyunca Karadeniz Bildirileri 1-3 Haziran 1988)*, Samsun 1990, s. 92-93.

merkezlerinden Tokat'ta üretilen mallardan Venedik'e yapılan ihracatın çıkış noktaları Sinop ile beraber Samsun limanıdır[3].

Karadeniz'in Osmanlı iç denizi olmasından sonra Samsun, burada üretilen gemilerle de zaman zaman Osmanlı donanmasına katkı sağladı. Samsun ve çevresi yoğun ormanlarıyla ünlüydü. Buradaki ormanlar sadece Samsun'da yapılan gemiler için değil, daha büyük bir kapasiteye sahip ve bölgenin doğal liman olan Sinop'a da gemi yapımı için gönderilmekteydi. 16. yüzyılda İnebahtı deniz savaşında yok olan Osmanlı donanması, İstanbul, Gelibolu, Varna, İzmit ve Sinop gibi limanlardan başka Samsun'da da yapılan gemilerle yenilendi. Sinop'ta yapılan gemilerin bir kısım keresteleri de Samsun'dan gönderildi[4].

17. ve 18. yüzyıllarda Karadeniz hala bir Osmanlı iç denizi olduğu için Samsun, iç bölgelerle irtibatı sağlayan ve Kırıma kadar uzanan ticaretin yapıldığı uğrak bir liman kentiydi. Fakat bu dönemlerde şehir, Karadeniz'in işlek liman kentleri Trabzon ve Sinop'taki hareketliliklerden çok daha sakindiler. Rusların henüz bu dönemlerde Karadeniz üzerinde siyasi ve askeri etkileri yoktu. Fakat Rus destekli Hıristiyan Kazakların 17. yüzyılda Karadeniz sahillerini İstanbul boğazına kadar zaman zaman vurmaları, Karadeniz'deki diğer kentler gibi Samsun'un genel güvenliğini kısmen de olsa tedirgin eden unsur olarak ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle bu asra kadar Karadeniz kentlerinin dış saldırılara karşı güvenliğini sağlamak noktasında bir endişesi olmayan Osmanlı devleti, 17. asrın başlarından itibaren küçük çapta da olsa Karadeniz'de donanma bulundurmaya başlayacaktır[5].

1. Asker ve zahire tedariki

18. Yüzyılın ikinci yarısı ile Samsun, birkaç asır önceki hareketli konumuna geri dönmeye başlayacak ve Samsun şehri ve limanında askeri ve sosyal hareketlilik artacaktır. II. Katerina'nın Rusya tahtına geçmesi ile beraber Rusya, Kafkasya'ya yerleşmek için bölgedeki faaliyetlerini artırdı. Bunun için de Osmanlı yönetimindeki Hıristiyan gürcüleri iğfal ederek isyan etmelerini sağlamaya çalıştı. Osmanlı yönetimi, bölgeye en yakın mıntıkalar olan Karadeniz kıyı şehirlerinden aldığı takviye askeri kuvvetlerle isyanı bastırmaya çalıştı. Bu kapsamda Canik sancağından 1765'te 4 bin piyade ve 1766'da da 2 bin levend Vona limanı üzerinden isyan bölgesine sevk edildi[6].

1768 yılında Rusya ile savaşın çıkması üzerine Samsun, askeri ve ekonomik aktiviteleri ile hareketli bir döneme girdi. Çünkü ilk defa

---

[3] Mehmet Ali Ünal, *aynı makale*, s. 474.
[4] İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Devletinin Merkez ve Bahriye Teşkilatı*, Ankara 1988, s. 446.
[5] Uzunçarşılı, *aynı eser*, s. 445.
[6] Rıza Karagöz, *Canikli Ali Paşa*, Ankara 2003, s. 73, 75.

Karadeniz ve Kırım, dışarıdan büyük bir gücün zorlamasına maruz kalıyordu. Bu dönemde Kırım ve Kafkasya'nın savunulması, kurtarılması ve Karadeniz'in güvenliğinin sağlanmasına Trabzon ve Sinop'tan olduğu gibi Anadolu'nun iç kesimleri ve Samsun'dan toplanan asker ve zahirenin Samsun limanı üzerinden savaş bölgelerine nakledilmesi ile yapılmaya çalışıldı. Başlayan bu savaş ortamı Sivas vilayetine bağlı ve ekonomik yönden orta halli bir Karadeniz kenti olan Samsun'un insan, yiyecek ve para kaynaklarının uzun bir dönem özellikle Kırım ve Kafkasya üzerinde Ruslara karşı yürütülen savaşlarda sarf edilmesine sebep olacaktır.

Savaşın başlaması ile Rusların saldırdıkları ilk yerlerden birisi Kırım'dır. Osmanlılar da ilk zamanlardan itibaren güvenliğini sağlamak için Kırım'ı askeri yönden takviye etmeye başladılar. Artık bu tarihten itibaren Samsun, çevreden toplanan askeri barındırmak ve bunları savaş mıntıkalarına sevk etmek noktalarında önemli bir göreve ev sahipliği yaptı. 1769 yılında toplanan bu askerlerden 1500 süvari ve 1500 piyade Samsun'dan gönderildi[7]. Yine aynı yıl Samsun'dan 1500 piyade de Kars muhafazası için gönderildi[8]. Rusların 1700 yılında Kırım'ı iyice zorlamaları üzerine 1771 yılında Kırım ve Kefe civarında görevlendirilmek üzere toplanan 30 bin asker, Karadeniz limanlarından kiralanan gemilerle Samsun başta olmak üzere Sinop ve Trabzon iskelelerinden nakledildi[9].

Kırım'ın Ruslar tarafından işgal edilmesi ile Karadeniz kıyısında bulunan kalelerin ve yerleşim birimlerinin takviyesine önem verildi. Osmanlı yönetimi, Karadeniz kıyılarındaki askeri stratejik noktaların takviyesi ve korunmasını yine Karadeniz'in Anadolu kıyılarındaki yerleşim birimlerinden topladığı askerlerle sağlıyordu. Bu meyanda 1772 yılında Faş kalesi için gönderilen 1000 asker Samsun'dan hazırlanarak görev yerlerine sevk edildi[10].

1773 yılından sonra Samsun limanı, asker ve askeri levazımatların sevkıyatları kapsamında yine oldukça faaldi. Osmanlı devleti, Kırım'ın Rus işgalinden kurtarılmasını Canik muhassılı Hacı Ali Paşa'ya vermişti. Ali Paşa bu tarihten itibaren Kırım'ın Rusların eline geçiş tarihi olan 1784 yılına kadar Osmanlıların gözünde "*Kırımı kurtaracak tek adam"* olarak görülüyordu. Bu bakımdan Ali Paşa, Kırımı kurtarmak için askerleri Samsun başta olmak üzere Kastamonu, Bolu, Sivas, Tokat, Diyarbakır, Çankırı, Ankara ve Karahisar gibi yerleşim birimlerinden topladı. Nitekim 20 bin asker söz konusu yerleşim birimlerinde toplanarak 1773 yılında Samsun'dan

[7] BOA.*CA*. 18664, (1182).
[8] BOA.*CA*.1593, Canik muhasısılına hüküm (Evail-i zilka'de 1183)
[9] BOA.*CD*, 12739, Canik muhasılına hüküm, (1186).
[10] Karagöz, *aynı eser*, s. 76.

Kırım'a sevk edildi[11]. 1774 yılında da yine iç bölgelerden toplanan 15 bin asker Ünye, Sinop, Vona ve Gerze limanlarının yanı sıra Samsun limanından gemilerle Kırım'a gönderildi[12].

1774 yılında imzalanan Küçük Kaynarca Andlaşması ile sulh dönemine girilmesine rağmen Rusya, andlaşma hilafına Kırımı işgal etmeye başladı[13]. Osmanlı devleti Kırımı kurtarmak için yine Canikli Hacı Ali Paşa'yı görevlendirdi. 1777 yılında bu amaçla toplanan 40 bin askerin 10 bini Canik ve Karahisar-ı Şarki'den tedarik edildi. Samsun'da toplanan bu askerler 1778 yılında Sinop limanı üzerinden Kırıma gönderildi[14].

Savaş süresince Samsun'dan toplanan veya çevre vilayet ve sancaklardan temin edilerek Trabzon ve Sinop limanlarıyla Samsun limanından savaş mıntıkalarına sevk edilen askerlerden başka, reayadan toplanan zahirelerle Samsun, özellikle Kırım'da cereyan eden savaşa büyük katkı sağladı. 1769 yılında Kırım'ın savunulması için gönderilen askerlerin erzakları Samsun'dan gönderilirken, yine aynı yıl ve gelecek yıllar için de Bolu, Kastamonu başta olmak üzere Samsun'dan toplanan erzaklar Sinop iskelesinden Kırım'daki askeri birliklere nakledildi[15]. Canikli Ali Paşa'nın 1773 ve 1774 yıllarında topladığı askerlerin yiyecekleri ve diğer erzakları Tokat, Sivas, Ankara, Çankırı, Kastamonu ile Samsun ve çevresinden temin edildi. Mesela 1773 yılında Faş ve Kefe'nin savunmasında olan askerler için Samsun'dan gemilerle erzaklar söz konusu yerlere ulaştırıldı[16].

1777 yılında Kırım'ın kurtarılması için tedarik edilen askerlerin silah, top, erzak ve diğer levazımatları da Serasker Ali Paşa tarafından karşılandığı için, bu büyük seferin ekonomik yükünün önemli bir kısmı yine Samsun'dan karşılandı. Etraf vilayet ve kazalarla birlikte Samsun köylerinden toplanan ekmek, un, arpa ve diğer erzaklar yine reayadan temin edilen at, katır ve deve gibi ulaşım vasıtalarıyla, büyük güçlükler altında Samsun limanına nakledildi. Sefer için Sivas ve Trabzon vilayetinin bir

---

[11] BOA. *Mühimme Defteri*, Nr. 171/323-1, Erzurum Yeniçeri Zabiti Süleyman'a hüküm (Evâhır-ı Muharrem 1187*); CA*, Nr. 22470, (Evâhır-ı Zilka'de 1187); Çankırı Kaymakamı Hüseyin'e buyruldu (**Z**ilhicce 1187); *A.DVN,MHM*, Nr. 183/29, Diyarbakır Valisi Hafız Mustafa Paşa'ya buyruldu. (Evâsıt-ı zilhicce 1187); *A.DVN.MHM,* Nr. 183/16, Bolu Hassı Voyvodası'na buyruldu (Evâsıt-ı zilhicce 1187).

[12] BOA.*CA*. 1584, Fezullah Paşaya hüküm, (1187)

[13] Osman Köse, *1774 Küçük Kaynarca Andlaşması (Oluşumu-Tahlili-Tatbiki)*, (TTK'da basılmak üzere olan Doktora tezi Samsun).

[14] BOA**.** *Mühimme Defteri*.174/178-1, Sivas eyaletindeki kazaların kadılarına hüküm (Evâsıt-ı Zilka'de 1191); BOA. *Mühimme Defteri*, Nr. 174/171-1, Kırım Seraskeri Ali Paşa'ya hüküm (Zilka'de 1191).

[15] Karagöz, aynı eser, s. 32.

[16] BOA. *CA*. 12739, Canik Muhassılına Hüküm (1186).

yıllık gelirleri oluşacak masrafları için tahsis edildi. Fakat seferin hazırlık merkezinin Samsun olması, Samsun halkının hissettiği sıkıntıların çok daha fazla olmasına sebep teşkil etmekteydi. Tedarik edilen erzak, Edirne'den getirilen peksimetler gibi, Samsun limanına istif edildi[17]. Toplanan askerlerin donanma ile Kırım'a doğru yola çıkması ve bir şey yapamadan geri dönmesi üzerine Sinop limanıyla beraber Samsun limanında bekletilen büyük miktarlardaki erzak, askeri mühimmat ve levazımatlar daha sonraki askeri ihtiyaçlarda kullanılmak üzere 1779 yılında İstanbul'a gönderildi[18]. Savaş dönemlerinde Samsun'da ekmekler de pişirilerek ihtiyaçlı bölgelere nakledilmiştir. Özellikle iç bölgelerden tedarik edilen unların burada depolanması sonucu pişirilen ekmekler, 1785 yılında 8 bin kantar peksimetin Gürcistan'daki askerlere gönderildiği gibi, Samsun limanından nakliyordu[19].

Kırım, işgal altına girince Osmanlı devleti, Kafkasya ile irtibat sağlamak ve Rusların bu istikamette önlerini kesmeye yönelik Soğucak ve Anapa gibi eski kaleleri imar etmeye başladı. Bu açıdan Samsun'dan sadece askeri erzaklar gönderilmedi. Özellikle Soğucak'ta tarımın geliştirilmesi ve ahaliyi ziraata teşvik için tohumluk buğdaylar ve bayındırlık hizmetlerinde kullanmak üzere Kafkas ormanlarında bulunmayan kerestelik tahtalar Samsun'dan gönderildi[20].

2. Kereste, Kendir ve Kendir Teli temini

Samsun, donanma için kendir, kendir teli ve tersanelerde yapılan gemilerin inşası için ağaç temin edilen bir yerdi. 18. asırda Karadeniz sahilinde gemi yapılan yerler Şile, Alaplı, Ereğli, Bartın, Amasra, İnebolu, Ünye, Giresun, Trabzon, Rize ve Gönye'nin yanı sıra Samsun'du. Samsun'da yapılan gemilerin ağaçları buradan temin edilirdi. Sinop'ta üretilen gemiler için bölgenin ormanları yeterli olmadığı için Kastamonu'dan başka Samsun, söz konusu buradaki tersanenin ağaç ihtiyacını karşılıyordu[21]. Osmanlı-Rus savaşının henüz ikinci yılı olan 1771 yılında Ruslar Kırım'a girince, Karadeniz'in kuzey tarafları Rusların kontrolüne girmiş oldu. Rusya, tarihlerinde ilk defa Kırım'a girdikleri andan itibaren Karadeniz'de güçlü bir donanma vücuda getirmek için tersaneler

[17] BOA**.** *Mühimme Defteri*.174/178-1, Sivas eyaletindeki kazaların kadılarına hüküm (Evâsıt-ı Zilka'de 1191); *Sivas ŞS,* I, s. 28/2-30/1- 32/1-33/1-39/1-59/1-64/1-72/1-78/1; *Trabzon ŞS,* 42/1934, 72-73; *D.BŞM*, Nr. 4816/11, Canikli Ali Paşa'nın maiyetindeki askerlerin mühimmat miktarlarını gösterir defter (29 Receb 1192)

[18] BOA**.***CA*, Nr. 53017, Erzurum valisi Hacı Ali Paşa'ya buyruldu (21 Rebî'u'l-âhır 1193).

[19] BOA. *CA*.10756, Telhis (21 Cemaziye'l-evvel 1199).

[20] Cemal Gökçe, *Osmanlı İmparatorluğunun Kafkasya Siyaseti*, s. 58

[21] Uzunçarşılı, *aynı eser*, s.447-448.

kurmaya başladı. Osmanlı yönetimi de savaşın ağır yenilgisinin yanı sıra Trabzon ve Sinop başta olmak üzere Samsun limanında gemi üretimine hız verdi. Samsun'da üretilen gemiler için ağaç sıkıntısı yoktu. Samsun, Bafra, Alaçam ve Arim, ağaçları ve gür ormanlarıyla biliniyordu[22]. 1771 yılından sonra savaşın devam ettiği yıllar boyunca Samsun ormanlarından askeri amaçlar dışında ağaç kesimi büyük ölçüde yasaktı. Kesimler yalnız gemi üretimi için kullanılıyordu. Kesimlerin çoğunluğu da üretilecek gemiler için Sinop'a gönderilmeye başlandı[23].

Sinop'taki tersaneye gönderilecek ağaçların kesimi ve nakliyesinde savaş dönemlerinde halkın yardımına da başvuruluyordu. Genelde bu işle görevlendirilenler, orman bölgelerinde ve bu bölgelere yakın yerlerde ikamet eden köylülerdi. Köylülerin, mesailerinin büyük kısımlarını donanma için ağaç kesimi ve taşınması işlerine ayırması, zirai üretimlerde aksamalara sebep oluyordu. Mesela 1773 yılında Samsun ahalisi yıllık mutad olarak donanma için gönderilen kendir, kendir teli ve çiviti temin etmede zorlandılar. Çünkü ahali birkaç yıldır mesailerini Samsun ve Sinop için ağaç kesimi ve nakliyesi işine verdiklerinden zirai üretimlerinde aksamalar oldu[24].

Samsun, donanma teçhizatında kullanılmak üzer burada üretilen kendir ve çivitlerle Osmanlı donanmasına büyük katkı sağlıyordu. Bu açıdan Kastamonu'da olduğu gibi Samsun'da da Kendir Eminliği bulunuyordu. Her yıl Samsun'da üretilen 7 bin ton civarında kendir, eminlik vasıtasıyla alımı yapılarak tersanelere gönderiliyordu[25]. 1768 savaşından sonraki dönem Osmanlı donaması için en fazla kendir, kendir teli ve çivite ihtiyacın olduğu bir zaman dilimi olmasına rağmen, Samsun bu talepleri karşılamada zorlandı. Zaten çeşitli sebeplerle 1762 yılından beri her yıl sancak bedeli olarak gönderilen kendir ve çivitlerin periyodik ve miktar olarak gönderilmesinde aksamalar ve eksiklikler oluşmaya başlamıştı. Canikli Ali Paşa'nın Canik muhassılı olduğu 1765 yılında Samsun'da karşılaştığı idari problemlerden birisi de söz konusu kendir ve çividin ödenmesindeki aksamalar ve bu sevkıyatın düzenli yapılmasıydı[26].

1768 yılı savaşının başlaması, Samsun'un bu yöndeki sorumluluğunu daha da artırdı. Çünkü, Rusların Karadeniz'e inmesi ile Karadeniz'de Osmanlı donamasına yeni gemiler inşası için faaliyetler arttı. Fakat, zirai üretimi yapacak olan ahalinin ağaç kesimi gibi diğer askeri hizmetlerde kullanılması, bölgedeki kendir ve çivit üretiminde azalmalara sebep oldu. Devletin, askeri hizmetler için ihtiyaçlardan feragat edecek durumu yoktu. Bu sebeple savaş dönemlerinde zaruretten kaynaklanan

[22] BOA.*Ali Emiri III. Mustafa*, 4350, Arzuhal (23 Zilhicce 1183)
[23] BOA.CB, 8627, Canik Muhassılına Hüküm (1189)
[24] BOA.*CB*, 10217, Canik muhassılına hüküm (1187)
[25] Uzunçarşılı, aynı esre, s. 450.
[26] BOA, HH, 4501-A, Canik Muhassılı Ali Paşa'ya hüküm (1186)

üretim azalmasına rağmen, halkın elinde üretebildiği kendirler ve çivitler toplattırılmaya çalışıldı. Mesela, 1773 yılı için Samsun halkı kendilerinden istenen 6500 kantar kendiri bu sebeplerden ötürü veremedi. Fakat askeri hizmetlerde çalışmayıp da üretimde bulunanların ellerinde olan kendirler toplanarak donanmaya gönderildi[27].

Savaş dönemlerinde ahali askeri hizmetler için kendilerinden istenen bu görevleri ifa ederken, yine düzenli olarak bölgeden toplanan vergiler de savaş giderleri olarak kullanılıyordu. Samsun'dan toplanan vergiler bölgedeki askeri ihtiyaçlar için kullanıldığı gibi, sancak dışındaki harcamalara da aktarılıyordu. Mesela, 1771 yılında Sinop tersanesinde yapılan gemilerin masraflarında kullanılmak üzere Samsun cizyesinden 35 bin kuruş Sinop tersanesine gönderildi. Yine aynı yıl ve sonraki yıllar da sefer masrafları için Samsun'un vergi gelirlerinden 30 bin kuruş harcandı[28].

3. Göçmen Akınları ve İç Asayiş

Kırım'ın Rusların eline geçmesiyle, katliamdan kaçan Kırımlıların bulabildikleri gemilerle Anadolu sahillerine göçlerinde geldikleri yerlerden birisi de Samsun limanıydı. Osmanlı tarihinde ilk defa olarak büyük bir eyaletin elden çıkmasıyla bu denli göç hadisesi yaşanmaktaydı. Kırımdan gelen göçmen akınları özellikle 1771 den sonraki dönemlerde gittikçe artmaya başladı. Gelen göçmenlerin iskânları ve iaşelerinin temini, geldikleri bölgenin gelirlerinden karşılanmaktaydı[29]. Osmanlı devleti, 18. yüzyılda nüfusu gittikçe artan İstanbul'a göçü kısıtlaması sebebiyle Karadeniz sahillerine gelen göçmenlerin İstanbul'a geçmesini engellemeye çalıştı. Boşalttıkları yurtlarına Ruslar tarafından, Rus köylüler, Ermeniler ve Mora'dan getirilen Rumların yerleştirildiği Kırım göçmenleri, geçici iskâna tabi tutularak Samsun'un da içinde bulunduğu Karadeniz sahillerinde tutulmaya çalışıldı[30].

Samsun, Rusya seferine askeri ve ekonomik katkılar sağlarken, yüzyılın sonlarına doğru bölgede oluşan iç asayiş olayları da ayrı bir önem arz etmekteydi. Daha 1768 Rus savaşının başlaması sırasında Samsun ve çevresinde cereyan eden küçük çapta da olsa asayişi ihlal edici eşkıyalıklar huzursuzluk yaratmaktaydı. Samsun'da olan yöresel çaptaki bu eşkıyalık faaliyetlerinin siyasi bir niteliği bulunmamaktaydı. Canik muhassılı olan Ali

[27] BOA, CB, 10217, Canik Muhassılı Ali Paşa'ya hüküm (1187)
[28] Karagöz, aynı eser, s. 15.
[29] *Trabzon ŞS*, 42/1934-65, (Evâil-i Rebî'u'l-evvel 1191)
[30] BOA.*A.DVN.KRM,* 1/63, (Evail-i Rebiu'l-evvel 1192)

Paşa, Hotin savaşı dönüşü Samsun ve çevresindeki eşkıyaları, Amasya'ya kadar takip ederek kısmen de olsa ortadan kaldırdı[31].

Bölgedeki idari yöneticilerin geçimsizliklerinden ve isyanlarından kaynaklanan asi hareketlenmeler de Samsun'un yaşadığı önemli olaylardır. Rusya seferi sırasında gelirini ve canını feda eden insanlar, bu tür anlamsız çekişmelerle ayrıca büyük oranda mal ve can kaybına uğradılar. Çapanoğullarının, Canikli Hacı Ali Paşa ile kavgalarında, bu kavganın faturasını Samsun halkı ödemiştir. Çapanoğulları, Kavak ve Bafra taraflarına kadar gelerek zaten büyük ekonomik sıkıntı içerisinde olan halka büyük zayiat verdirmiştir[32]. 1780 yılında Çapanoğulları ve asi Canikli Hacı Ali Paşa'nın adamları çatışınca, bu mücadeleyi asi Ali Paşa taraftarları kazandı[33]. Canik Mutasarrıfı Hacı Ali Paşa'nın bu yıllardan başlayıp 1782 yılına kadar devam eden isyanı da Samsun ve çevre bölgelerde büyük huzursuzluklara sebep teşkil etti. Bu dönemde Samsun halkı zirai faaliyetlerini yeterince yerine getiremediğinden büyük sıkıntı içine düştü. Ali Paşa, devlet tarafından affedilerek görevi başına dönünceye kadar, kendisi ve adamları Samsun ve çevresinde, etkisi halka uzanan şiddet hareketlerinde bulundular. Tuna ırmağı kenarlarından getirilerek Çarşambaya yerleştirilen Kazakların bölgede çıkardıkları huzursuzluklar da, Samsun'da yaşanan bir diğer olaydır[34].

18. yüzyılın sonlarında Karedeniz ve Samsun için en büyük tehlike dışarıdan gelebilecek olan Rus tehlikesiydi. Kırım'ın elden çıkışına kadar Karadeniz'i sadece Osmanlı devleti kullanıyordu ve dolayısıyla herhangi bir güvenlik endişesi yoktu. Rusların Karadeniz'e indikten sonra süratle donanma inşasına girişmeleri Samsun'un da içinde bulunduğu Karadeniz sahillerini tehlike içerisine düşürdü. Küçük Kaynarca Andlaşması imzalanıncaya kadar küçük donanmalarla sahil güvenliği sağlanırken, andlaşma sonrasında Kırım yüzünden gerginleşen ilişkiler Karadeniz'i muhtemel Rus saldırılarına açık hale getirdi. 1778 yılından sonra yaz aylarında Osmanlı donaması Karadeniz veya Kırım sahillerinde dolaşırken, kış aylarında da Samsun ve Sinop açıklarında muhtemel Rus saldırılarına karşı savaş gemileri bulundurulmaya başlandı[35].

---

[31] Özcan Mert, "Canikli Hacı Ali Paşa Ailesi", *TDVİA,* İstanbul 1993, VII, s. 151-152.
[32] Karagöz, aynı eser, s. 98.
[33] *Sivas ŞS*, I, s. 186/1-196/2-203/1-204/2-205/2-221/2-224/1.
[34] Karagöz, aynı eser, 16.
[35] BOA.*HH*. 965, Padişah I. Abdülhamid'e telhis (10 Zilka'de 1191).

Sonuç

18. yüzyıla kadar iç kesimlerle Karadeniz arasında irtibatı sağlayan Samsun, bölgenin önemli kentleri olan Trabzon ve Sinop kadar önem arzeden bir şehir değildi. Kırım'ın Osmanlı devletinin elinden çıkmasından sonra Samsun, tedricen tekrar önem kazanmaya başlayan bir şehir oldu. Savaşlar döneminde, özellikle Osman devletinin Kırım ve Kafkasya üzerinde Rusya ile yürüttüğü savaşlarda Samsun, ekonomik ve askeri katkılarıyla ve limanıyla stratejik bir konuma sahip olduğunu gösterdi. Rusya ile savaşların olduğu dönemlerde ekonomik ve askeri katkı ve faaliyetleri açısından Trabzon ve Sinop'tan sonra Samsun, Karadeniz kentleri arasında üçüncü derecede bir konuma sahip oldu. Fakat bu yüzyıldan sonra Samsun'un önemi ve nüfusu gittikçe artmaya başlayacaktır. Hatta gelişme ve limandaki yoğunluk bakımdan Sinop'u geride bırakan bir yapıya sahip olacaktır. Samsun'un öneminin artmaya başlamasında Karadeniz'in uluslararası bir kullanıma sahip olmasının payı büyüktür.